

การสังเกต

ความหมาย

การสังเกต (Observation) หมายถึง กระบวนการเฝ้าพิจารณาสภาพการณ์ และ พฤติกรรมของบุคคล หรือสัตว์ หรือปรากฏการณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ

ความสำคัญของการสังเกต

ในชีวิตประจำวันทุกคนล้วนแต่ใช้การสังเกต เพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิตตลอดเวลา มีทั้ง การสังเกตแบบไม่เป็นทางการ และไม่ตั้งใจ แต่บางครั้งก็ตั้งใจสังเกตเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะอย่างมี จุดมุ่งหมายเป็นการสังเกตอย่างเป็นทางการ แต่ใน บทความนี้มุ่งไปที่การสังเกตแบบวิทยาศาสตร์เป็น สำคัญดังความหมายที่กล่าวไว้แล้ว

ประเภทของการสังเกต

การสังเกตพฤติกรรมของมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) หมายถึง การสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไป ร่วมในการกระทำกิจกรรมหรือแสดงตนเป็นสมาชิก ของกลุ่มที่เข้าไปศึกษา เพื่อให้มีโอกาสสังเกตอย่าง ใกล้ชิด สมาชิกของกลุ่มจะไม่วัดตัวว่าถูกสังเกต

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) หมายถึง การสังเกตที่ ผู้สังเกตไม่ได้ร่วมกระทำกิจกรรมหรือแสดงตนเป็น สมาชิกของกลุ่มที่เข้าไปศึกษา ผู้สังเกตจะอยู่ห่างๆ ไม่ ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว

กระบวนการของการสังเกต

การสังเกตเป็นกระบวนการที่เป็นระบบเพื่อ วิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล โดยการเฝ้ามองการ

แสดงออกต่างๆ และทำการบันทึกสิ่งที่พบเห็นตาม จุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อาจใช้วิธีการและเครื่องมือ พิเศษอื่นๆ เช่น แผนภูมิ หรือแบบตรวจสอบรายการ ที่เตรียมไว้ทำการบันทึกพฤติกรรมรวมถึงอุปกรณ์อื่นๆ เช่น กล้องถ่ายรูปอัดโนมิตี เครื่องบันทึกเสียงประกอบ เป็นต้น

การสังเกตมีลำดับขั้นดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ เป็นการกำหนดให้ แน่ชัดว่าจะสังเกตเรื่องอะไร อย่างไรจึงจะตรงกับเป้าหมายที่ต้องการสังเกต

2. การเตรียมการสังเกต เป็นการวางแผน ปฏิบัติการในการสังเกต มีขั้นตอนย่อยๆ ดังนี้

2.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

2.2 การกำหนดขอบเขตของการสังเกต

2.3 การกำหนดสถานที่และเวลาในการ

สังเกต

2.4 การเตรียมผู้สังเกต

2.5 การเตรียมแบบบันทึกการสังเกต

3. การปฏิบัติการสังเกต เป็นขั้นที่ผู้สังเกต ปฏิบัติการตามแผนที่วางไว้ ตลอดจนการใช้อุปกรณ์ ต่างๆ ประกอบการสังเกตให้มีประสิทธิภาพ และมีการบันทึกข้อมูลต่างๆ และมีการบันทึกข้อมูลต่างๆ การปฏิบัติการสังเกตนี้ อาจมีการบันทึกข้อปัญหาและ อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการสังเกตไว้ด้วยเพื่อ ช่วยในการปรับปรุงการสังเกตครั้งต่อไป

4. การตรวจสอบข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ ได้จากการบันทึกมาตรวจสอบความถูกต้องและความ สมบูรณ์ของข้อมูล หากพบว่าข้อมูลไม่ครบถ้วนใน การสังเกต ผู้สังเกตต้องสังเกตเพิ่มเติม

5. การวิเคราะห์ การแปลความหมาย และสรุป เป็นการนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบแล้วมาวิเคราะห์และแปลความหมายเพื่อสรุป

การตรวจสอบคุณภาพของการสังเกต

ถ้าผู้ทำการสังเกตพฤติกรรมมนุษย์ เช่น ครูสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ดำเนินการตามหัวข้อที่กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการสังเกตย่อมมีความเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ อย่างไรก็ตามในแง่ของวิชาการวัดผล จะต้องดำเนินการวิเคราะห์ความเที่ยงตรง และความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

การตรวจสอบว่าข้อมูลที่สังเกตมีความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้เพียงใด สามารถใช้วิธีการต่อไปนี้

1. การตรวจสอบความเที่ยงตรงของผู้สังเกต ใช้หลักความสอดคล้องของผู้สังเกตหลายคนแล้วใช้สูตรคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of congruence) หรือใช้ตัวย่อ IOC ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง

R แทน ผลรวมของคะแนนที่เกิดจากการสังเกต

N แทน จำนวนของผู้สังเกต

2. การตรวจสอบความเชื่อมั่นของการสังเกต ให้ข้อมูลการสังเกตของผู้สังเกตหลายคนแล้วหาค่าสัมพันธ

3. ประเมินข้อมูลที่ได้จากการสังเกตว่าข้อมูลเหล่านั้นได้บันทึกมาโดยปราศจากความลำเอียงหรืออคติใดๆ

เครื่องมือประกอบการสังเกต

การสังเกตที่มีประสิทธิภาพและได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้อาจเลือกใช้เครื่องมือต่อไปนี้ประกอบการสังเกต

1. แบบบันทึก เช่น แบบตรวจสอบรายการแบบบันทึกพฤติกรรม แล้วจดบันทึกสิ่งที่สังเกตได้บนแบบบันทึก

2. เครื่องมือโสตทัศนอุปกรณ์ เช่น การบันทึกภาพด้วยกล้องถ่ายภาพทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว เครื่องบันทึกเสียง

3. การใช้เครื่องมือพิเศษ เช่น เครื่องมือตรวจ DNA เครื่อง X - Ray เครื่องตรวจอายุวัตถุ เครื่องวัดความเครียด เครื่องมือจับเท็จ

ประโยชน์ของการสังเกต

1. ใช้เป็นวิธีรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ จิตวิทยาและการศึกษา เป็นต้น

2. ในโรงเรียนครูให้การสังเกตเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมของเด็กในชั้นเรียนในโรงเรียน และที่บ้านเพื่อหาทางแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน

3. เมื่อครูได้รับการพัฒนาทักษะในการสังเกตแล้ว ครูควรพัฒนาให้เด็กมีทักษะในการสังเกตเพื่อเป็นการฝึกนิสัยในการเรียนรู้

4. การสังเกตแม้ว่าจะจะเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกในการวัด แต่ความยากของการสังเกตอยู่ที่การแปลความหมายและการบันทึกพฤติกรรมที่ค่อนข้างยุ่งยากและซับซ้อน การสังเกตจะให้ผลอย่างเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ จำเป็นที่ผู้สังเกตจะต้องมีการฝึกฝนหลักและวิธีการสังเกตนักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ นักจิตวิทยา และนักการศึกษาใช้วิธีการสังเกตเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการศึกษาพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ศึกษา

บรรณานุกรม

พิตร ทองชั้น. หลักการวัดผล. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2524.

Gronlund, Normal E. **Measurement and Evaluation in Teaching**. New York : Macmillan, 1985.

Mehrens, W.A., and I.J.Lehmann. **Measurement and Evaluation in Psychology**. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1984.